EXERCITATIO ACADEMICA

DE

TRIPLICI COGNITIONE HVMANA

QVAM

SVB PRAESIDIO

VIRI

AMPLISSIMI ATQVE EXCELLENTISSIMI

DN. IOHANNIS ALBERTI SPISII

IVRIS VTRIVSQVE ET PHILOS. DOCTORIS

POLITICES LOGICES ET POESEOS PROF. PVBL.

FAVTORIS AC PRAECEPTORIS SVI

AETERNVM COLENDI

IN ORDINE CIRCVLARI

D. XXX MARTII A. C. MDCCXLVIII

AD DISPVTANDVM PROPONIT

A. R.

IOANNES CHRISTOPHORVS EMANVEL LINDNERVS

RATISBON.

PHILOS. ET S. S. THEOLOG. CVLTOR

ALTORFII

TYPIS IOH. GEORGII MEYERI VNIVERS. TYPOGR.

58700 (9)

WELLCOME LIBRARY INSTITUTE

VIRIS ILLVSTRIBVS

ET

MAGNIFICIS

PRAENOBILISSIMIS PRAESTRENVIS

AMPLISSIMIS

AC

PRVDENTISSIMIS

S. R. I. LIBERAE

CIVITATIS RATISBONENSIS

PROCERIBVS

PATRIBVS PATRIAE

PROVIDENTISSIMIS

AC

MVNIFICENTISSIMIS

DOMINIS ATQVE PATRONIS

SVBMISSE DEVENERANDIS

SPECIMEN HOC ACADEMICVM

PRO VIRIVM MODVLO

ELABORATVM ET DEFENSVM

AD DECLARANDAM PIETATEM GRATVMQVE
PRO TOT BENEFICIIS
PER BIENNIVM SIBI COLLATIS
ANIMVM
CVM VOTO ARDENTISSIMO
OMNIGENAE FELICITATIS
SALVTIS PERPETVAE
AC
PACIS EXOPTATISSIMAE
IN
REIPVBLICAE INCREMENTVM
ET
RELIQVORVM CIVIVM
SOLATIVM AC COMMODVM
EA QVA PAR EST ANIMI SVBMISSIONE
OFFERT AC DEDICAT
EORVMQVE PATROCINIO ET BENEFICENTIAE
SE ET SVA LITTERARVM STVDIA
IN FVTVRVM QVOQVE ENIXE COMMENDAT

AVCTOR RESPONDENS.

DISSERTATIO PHILOSOPHICA
DE
TRIPLICI COGNITIONE HVMANA.

PRAEFATIO

ITa plerumque fieri ſolet, ut nova, quae praeſertim a magnis atque claris viris proferuntur, cogitata et inventa pluribus placeant, et vel ipſa novitate ſua non parum abblandiantur; quamvis accuratiori examini ſubiecta identidem, ſi non falſa, attamen minus ſolida, minusque circumſpecte aut concinne propoſita, appareant, neque auctoritatis, neque novitatis praeiudicio occaecatis, ſed ſolius veritatis ſtudio et amore ductis, omniaque aequa mentis lance ponderare ſolitis. Vt alia huius rei exempla iam taceam, ex hiſtoriae litterariae penu facile depromenda; nemini certe, qui Philoſophiam vel ſaltem Logicam recentiorem tantum a limine ſalutavit, ignota eſſe poteſt tripertita illa cognitionis humanae diviſio in hiſtoricam, philoſophicam, et mathematicam: *quarum illa quidem ipſas res et facta, iſta cauſſas rerum ac rationes ſufficientes, haec quantitatem, menti perſpectas reddat atque exhibeat. Quam diviſionem, a Viro dignitate non minus et fama, quam eruditione ac meritis in Philoſophiam et Matheſin illuſtri,* CHRISTIANO WOLFIO, *primum, quantum conſtat, in medium allatam, magno applauſu et communi fere conſenſu, non illi ſolum adoptarunt, qui placita Viri celeberrimi preſſo pede, et interdum ſuperſtitioſius, quam par eſt, ſequuntur; ſed alii quoque, qui liberiori et eclectica philoſophandi ratione utentes, ſummum etiam virum nonnunquam humani quid paſſum eſſe agnoſcunt atque profitentur: e quorum numero unum nunc allegaſſe ſufficiat* V. C. FRID. CHRISTIANVM BAVMEISTERVM, *qui in* Inſtitutionibus Philoſophiae rationalis,

nalis, *ſtatim ab initio, triplicem illam cognitionem humanam explicavit, eandemque ad ipſam philoſophiae notionem melius intelligendam plurimum facere arbitratus eſt. At enimvero et in hac doctrina ſunt, quae calculum neutiquam merentur, nec diviſio iſta ſatisfac re poteſt animo veritatis cupido, et maxime* ἀκρίβειαν *in docendo atque meditando ſectanti: id quod praeſens diſſertatio dilucide oſtendet atque probatum dabit. Equidem non is ego ſum, neque tanta mihi eſt ingenii aut virium fiducia, ut ipſe tot ac tantis viris contradicere, illisque quaſi rectius ſapere audeam, quippe meae mihi tenuitatis probe conſcius. Sed nemo tamen, aequus rerum arbiter, mihi vitio, ut ſpero, vertet, quod, cum iam qualecunque ſtudiorum meorum ſpecimen edere, eoque Maecenatibus et Patronis diligentiae ac temporis bene collocati rationem reddere debeam, pro ea, quae in republica litteraria unicuique merito ſalva eſt, iudicandi, et ab aliis, quantumvis magnae auctoritatis, modeſte tamen, diſſentiendi libertate, in hoc po tiſſimum argumento vires periclitari, eaque, quae* Excellentiſſimum DOMINVM PRAESIDEM, *in ſcholis ſuis atque commentationibus, quibus Logicam Baumeiſterianam ſubinde illuſtrat, de triplici cognitione humana monentem atque diſſerentem audivi, nunc repetere, et, exercitationis academicae cauſſa, ad diſputandum proponere, vel ideo apud animum conſtituerim, quod illa quidem prae aliis breviter ac perſpicue a me explicari et defendi poſſe haud temere confidam. Duabus autem Sectionibus totam hanc opellam abſolvere placet: quarum prima* de cognitione in genere, *eiusque variis diviſionibus, pauca delibabit; altera vero dein ipſam doctrinam* de tripertita cognitione *ſupra memorata, ex mente celeberrimorum Auctorum, accurate exponet, atque ea, qua decet, modeſtia ſolide diiudicabit; ac denique aliam, et eam pariter trimembrem, cognitionis humanae diviſionem in prioris locum ſubſtituet. DEVS faveat coeptis, eaque dirigat ad ſanctiſſimi Nominis ſui gloriam, et meam ſimul ac aliorum commodum et utilitatem.*

SECTIO

SECTIO I GENERALIS.

§. I.

VNusquiſque per experientiam et ſenſionem internam convictus novit, eſſe in nobis aliquod ens, quod ſibi ſui et aliarum rerum extra ſe poſitarum conſcium eſt, quodque *animam* ſeu *mentem* vocare ſolemus; mentemque iſtam a DEO, omnium rerum conditore, duplici cumprimis facultate inſtructam eſſe: una, qua res percipit, de rebus iudicat, et ratiocinatur; altera, qua res appetit vel averſatur: quarum illam *intellectum*, hanc *voluntatem*, appellare moris eſt. *Mentis definitio, et facultates praecipuae.*

Vtrum mens a corpore diverſa ſit, nec ne, in praeſenti disquirere, nec vacat, nec opus eſt: prius tamen in pſychologia ſufficienter demonſtratur. Neque tertiam facultatem, nempe *locomotivam*, reliquis hic addere placet: cum eius exiſtentia non aeque clara et extra dubitationem poſita ſit, certe non ab omnibus agnoſcatur: quamquam affirmantium ſententia nobis videatur verior.

§. II.

Percipere dicitur mens, cum ipſi aliquid repraeſentatur: id quod, experientia teſte, duplici contingit modo. Aut enim mens ipſa repraeſentationis auctor eſt, eamque *agendo* producit; aut *paſſive* tantum ſe habet, et repraeſentationem aliunde excitatam ſolummodo recipit vel admittit. *Perceptio quid et quotuplex?*

§. III.

Perceptiones mentis paſſivae dicuntur *ſenſiones*; activae *cogitationum* nomine veniunt, ſuntque vel cum comparatione, et ſubſequente aſſenſu aut diſſenſu, coniunctae: et tunc peculiari nomine *iudicia* appellantur; vel merae atque ſolae perceptiones. *Quid ſenſio, cogitatio, iudicium?*

§. IV.

§. IV.

Quid ratiocinatio? Iudicia porro, vel *ſimplicia* ſunt, et ex duarum tantum perceptionum, ſeu, uti alias vocantur, idearum comparatione naſcuntur; vel *compoſita*, ex trium pluriumve comparatione orta, quae novo rurſus atque ſpeciali nomine *ratiocinia* audiunt.

§. V.

Quid recordatio, memoria, et ingenium? Denique perceptiones, ſive activae, ſive paſſivae, vel primae ſunt, vel repetitae. Poſteriores, ſiquidem activae ſint, dicuntur *recordationes*; et potentia ideas, quandocunque et quas volumus, promte repetendi, *memoria* audit, quae hoc ſenſu intellecta, etiam *ingenium* ſub ſe comprehendit: quippe quod ex uſu loquendi nihil aliud notat, quam facultatem ideas apte et concinne repetendi atque combinandi.

Haec de mente, eiusque altera facultate, nempe intellectu, proponere ideo conſultum duxi, quod ea ad naturam cognitionis in genere explicandam non parum omnino faciunt. Exemplis autem haec omnia illuſtrare, brevitatis gratia, ſuperſedemus.

§. VI.

De variis vocis cognitio ſignificatibus. Quod igitur iam ad ipſam cognitionem attinet, cuius indolem nunc paucis deſcribere ordinis ratio iubet; ante omnia evolvendi hic ſunt varii *cognitionis* ſignificatus, et triplex, quae in hac voce occurrit, ambiguitas. Primum enim, id quod cum aliis pluribus commune habet, vel *generaliter* et in *latiori* accipitur ſenſu, ita, ut omnes modo *Prima ambiguitas.* dictae intellectus operationes, perceptio nimirum, iudicium, et ratiocinium, cognitionis nomine comprehendantur: unde et haec ipſa *facultas cognoſcitiva* ab Ill. WOLFIO, aliisque, hodie nominari conſuevit; vel *ſpeciatim* et in *ſtricta* ſignificatione, ut, excluſis reliquis, ad primam et perceptionem tantum referatur, *ut cum prius cognoſcendum aliquid,*

aliquid, quam de eo iudicandum eſſe, dicimus, et ſententiam cognitio praecedere, apud ICtos ſtatuitur : quae verba ſunt ROETENBECCII, in *Log. Vet. et Nov. Qu.* 177. Neque tamen, ut vir ille quondam doctiſſimus putavit, ſimpliciter idem notat, aut perceptioni aequipollet, cognitio ſtricte dicta; ſed, quod ſtudio et ſignificanter dixi, ad perceptionem tantum refertur : id quod ex altera, quae iam ſequitur, quamque in ipſo verbo *cognoſcendi*, unde cognitio derivatur, obſervare licet, ambiguitate clarius patebit. Scilicet *Secunda.* *cognoſcere*, aeque ac ſimplex *noſcere*, *proprie* quidem et *primario*, nihil aliud ſignificat, quam *diſcere*, ſeu, *noſſe incipere hactenus ignota* : ut recte BASILIVS FABER, in *Theſauro erudit. ſcholaſt.* annotavit; ubi et hanc notionem, cum exemplis, tum maxime auctoritate Donati, veteris ſcholiaſtae, ad TERENT. *Eun. V*, 2. 7. probatam videre licet. Non raro tamen etiam *ſecundario* et μετωνυμικῶς, *cognoſcere* idem eſt, ac *ſcire*, *tenere*, *perſpectum et exploratum habere*: quae ſignificatio, ut alia exempla omittam, inprimis locum obtinet, quando DEVM omnia cognoſcere dicimus. Similiter ergo et nomen *cognitionis*, plerumque et potiſſimum non niſi *actum* denotat, et primum illum quidem, per quem notitia rei menti imprimitur; interdum vero *habitum* inde ortum, ſeu ipſam notitiam, ut cum e. g. aliquis *cognitione imbutus*, *aut deſtitutus*, eſſe dicitur. Denique et illud obſervandum, co- *Tertia.* gnitionem, more aliorum eiusmodi nominum verbalium, nunc *activam* habere ſignificationem, nunc *paſſivam*; ſeu, quod hic idem eſt, nunc *ſubiective* accipi, nunc *obiective*. Prior illa ſignificatio ſatis frequens et uſitata eſt : altera rarior quidem, in nonnullis tamen loquendi formulis occurrit; ut quando, *cognitionem noſtram imperfectam ac finitam*, *cognitione aliis inſervire*, *recte uti vel abuti*, dicimur; itemque cum *cognitionem revelatam* nominamus; et ſimilibus: in qui-

bus omnibus vox *cognitionis*, non pro actu aut habitu cognoſcendi, ſed pro eo, quod cognoſcitur, ſatis manifeſte ponitur.

§. VII.

Cognoſcere et cognitio in genere quid ſignificet?

Licet vero haud exigua, nec obſcura, ſit inter varios hoſce ſignificatus differentia: attamen, ex comparatione eorum, clariſſime patet: 1) omnes reliquos a propria et originaria notione quodammodo pendere, eandemque reſpicere; et hinc vocabulum cognitionis inter *analoga* potius, ſeu, ut veteribus Ariſtotelicis dicta ſunt, *communia ab uno*, quam ὁμώνυμα et *aequivoca*, referendum eſſe. 2) cognitionem, quoquo modo ſumatur, reſpectum ad perceptionem involvere; adeo, ut etiam in lata illa ſignificatione ad ceteras intellectus operationes non aliter extendatur, quam quatenus ipſa quoque perceptio late dicta iudicia et ratiocinia complectitur. (§. 3. 4.) Neque tamen 3) indiſtincte quasvis perceptiones hoc nomine deſignari, ſed primas tantum. (§. 5.) Atque adeo, ſi iam vim vocis accurate definire et exprimere velimus; cum omnis perceptio in repraeſentatione rei in mente conſiſtat (§. 2.): *cognitio* generatim nihil aliud eſſe poteſt, quam actus ille, per quem repraeſentatio rei primum in mente exiſtit; et *cognoſcere* rem dicimur, quam primum ea menti repraeſentatur. Si quis tamen ad notionem ſecundariam, et ad repetitas ſimul perceptiones, potius reſpicere velit; aut, utramque coniungendo, cognitionem per *actum vel habitum rem repraeſentandi* definiendam exiſtimet; is nos quidem facile conſentientes habebit: cum neutra harum notionum inſtituto et propoſito noſtro repugnet, quamvis primaria illi maxime videatur conveniens.

Aliorum variae definitiones.

Ita nimirum ipſe Excellentiſſ. DOM. PRAESES, in *Poſitionibus philoſ. de Philoſophia in genere*, 1733 et 1734, diſputatis, *n. LXVI*, *cognitionem generatim* dixit *illam mentis noſtrae, vel alius entis intelligentis, virtutem, qua res et earum variae relationes ipſi prae-*

ſentes:

ſentes ſiſtuntur. Sic etiam WOLFIVS, *Metaph.* §. 278: So bald wir uns eine Sache vorſtellen können, ſo erkennen wir ſie. Quae definitio a noſtra illa priore non niſi in eo differt, quod cognitionem ut habitum deſcribat Vir Illuſtris, nos ut actum. BAVMEISTERI vero definitio, *Inſtit. Metaph.* §. 490. magis ab eadem recedit: tum quod perceptionibus etiam repetitis convenit; tum etiam quod cognitionem *actionem* mentis vocat, quam nos per *actum* definimus, quae duo, ut ex Ontologicis conſtat, non ſimpliciter unum idemque ſunt. Celeberr. REVSCHIVS, *Metaph.* §. 326. quoad poſteriorem definitionem τȣ̃ *cognoſcere*, ex aſſe nobiſcum conſpirat: in priore autem, nempe *cognitionis*, ex parte Baumeiſtero conſentit, ac praeterea ad ſecundariam notionem ſimul ſpectare videtur, dum illam *etiam ſtatum animae eſſe* dicit, *quo notiones et ideas habet.* Ceterum, ſi quis definitionem cognitionis generalem, quae divinam quoque comprehendat, deſiderat; is eam levi mutatione ex noſtra facile poterit formare.

§. VIII.

Nominis definitionem nunc ordine excipit definitio rei. Vbi quidem obſervandum, cognitionis ideam ex earum eſſe numero, quae non niſi per reflexionem, ſive ſenſionem internam, et abſtractionem, oriuntur. Quando enim de cognitione DEI, aliorumque ſpirituum, cogitamus aut loquimur; idea cognitionis, quae iam in nobis eſt, ad DEVM, ſicut plures aliae, tantum applicatur, non vero demum abſtrahendo acquiritur. Certiſſimum etiam eſt, hanc notionem in omnibus utique hominibus tam claram eſſe atque diſtinctam, ut nemo facile definitionem cognitionis, utpote quae definito ne quidem clarior eſſe poteſt, *a*) valde deſideraturus ſit. Poſſem adeo et ego evolutione illius facile ſuperſedere, niſi ea in ſequentibus nobis uſui eſſet futura. Quodſi igitur iam attendamus ad ea, quae in nobis contingunt, dum cognoſcimus, ut inde, ſepoſitis iis, in quibus inter ſe differunt varia et infinita cognitionis exempla ſingularia, ea tantum mente retineamus, in quibus eadem conveniunt, id quod *abſtrahere* vocamus; animadvertimus: 1) mentem, quando

Evolvitur notio cognitionis;

 cogno-

cognoſcit, ſemper aliquid vel agere, vel pati. Etenim, cum cognitio, quoquo modo ſumta, reſpectum ſemper ad perceptionem involvat (§. 7.); omnis vero perceptio vel activa ſit, vel paſſiva (§. 2.): conſequens eſt, ut idem quoque de cognitione in genere valere debeat. Cum ergo actiones et paſſiones generatim nihil aliud ſint, quam *modi* mentis ſeu *accidentia* (per princ. Ontol.): omnis etiam cognitio non eſt, niſi modus ſive certa modificatio mentis. Et in hoc cum reliquis, etiam voluntatis actibus, (§. 1.) convenit; ut adeo genus definitionis merito conſtituat. 2) ſemper aliquid exiſtere, ab illa actione mentis aut paſſione, vel re, vel ratione diſtinctum, *b*) quod cognoſcitur, quodque *obiectum* cognitionis dici ſolet; 3) denique inter obiectum et ipſam perceptionem aliquam ſemper adeſſe debere convenientiam *c*): in quibus duobus momentis formalis ratio cognitionis conſiſtit. Hinc vero iam ſole clarius elucet, ideam hanc non abſolutam eſſe, ſed relativam, omnemque cognitionem *relatione* quadam conſtare, cuius *ſubiectum* ſive *relatum* eſt mens, eiusque perceptio quaedam; *terminus* ſeu *correlatum* id, quod percipitur, ſive obiectum; *fundamentum* denique, perceptionis illius cum hoc obiecto convenientia: quorum uno alterove ceſſante, ipſa quoque relatio et cognitio ceſſat (per princ. Log.). Vnde denuo patet, quod iam (§. 6.) dictum, non ſimpliciter unum idemque ſignificare perceptionem et cognitionem, et quodnam proprie inter utramque ſit diſcrimen. Scilicet omnis quidem cognitio perceptionem innuit; at non omnis perceptio cognitionis nomen meretur, ſed illa demum, quae cum obiecto convenit.

Et relativa eſſe demonſtratur.

Habemus itaque iam definitionem cognitionis generatim ſpectatae, eamque realem, quae eſſentiam illius, ſaltem analogice dictam, accurate exprimit: quod nimirum cognitio ſit *perceptio, adeoque certa quaedam modificatio mentis, ad aliud quid vel in mente, vel extra eandem, relata, et cum eo conveniens. d*)

Cognitionis definitio realis.

a) Hoc

a) Hoc reſpectu etiam ſine dubio Celeberr. D. D. FEVERLINVS, in *poſit: philoſ. de ideis claris et obſcuris, diſtinctis et confuſis*, Altorf. 1733. ventilatis: *Quid ſit cognoſcere*, inquit, *ſcire, itemque, quid ſit neſcire, per internam experientiam omnes facile ſcimus, quamvis definire id nequeamus.*

b) Re nimirum, quando mens res extra ſe poſitas, immo etiam, ſi alias ſuas actiones et paſſiones, inprimis voluntatis (§. I.), cognoſcit: quando vero ipſas perceptiones ſuas cognoſcit, ſibique repraeſentat, obiectum a repraeſentatione, non re, ſed ratione ſolum, differt.

c) Id quod vel ex eo patet, quod nemo unquam, de cognitione rei quamlibet falſo perſuaſus, perceptionem ſuam cum re tamen convenire, non opinetur. Et cum perceptio in repraeſentatione in mente facta conſiſtat (§. 2.): quomodo, quaeſo, repraeſentatio rei dici poſſet, niſi rem exhiberet, cumque ea conveniret? Quis imaginem rei agnoſcit, archetypo ſuo diſſimilem?

d) Erunt fortaſſe, quibus nimia videatur, qua in definienda cognitione hactenus uſus ſum, accuratio et ſolicitudo. Sed hi quidem ſciant, ideo id factum eſſe, ut exemplo hoc conſtaret, quomodo, ex noſtra ſententia, inter ſe differant definitiones nominales et reales; et qua ratione circa utrasque verſandum ſit, ſi legitimae et verae eſſe, nec pro arbitrio tantum formatae videri debeant. Cuiusmodi exemplum, circa definitionem *erroris*, etiam datum eſt in *diſſert. de principiis errorum vitandis*, ſub moderamine Excellent. Domini Praeſidis 1738. habita, §. II -- VIII.

§. IX.

Quando et in quibus perceptionibus mens cognoſcat, aut minus.

Ex hactenus dictis tria ſtatim haec fluunt conſectaria: 1) ubi mens nec patitur, neque agit, nullam locum habere cognitionem (per n. I. §. antec.). 2) cum ſenſionibus cognitionem nunquam non eſſe coniunctam: ſiquidem ſenſio nunquam caret, nec carere poteſt obiecto, ac repraeſentatio quoque, inde neceſſario orta, cum obiecto nunquam convenire non poteſt (§. 2. 3.); id quod cognitionem efficit atque abſolvit (per n. 2 et 3. §. antec.). 3) vero cogitationes non ſemper cognitionis nomen ferre: quippe quae, cum a mente ipſa formentur, (§§. cc.) non ſolum ab obiecto diſcrepare, id eſt, *falſae*; ſed et eodem prorſus carere, atque *fictae*, eſſe poſſunt, et, teſte experientia, etiam ſaepiſſime ſunt:

quod utrumque vero cognitioni manifeſte repugnare, ex definitione praeſtructa nemo non videt.

§. X.

Subiectum cognitionis quid, et quotuplex?

Cum igitur omnis cognitio relationem involvat inter ſubiectum et obiectum (§. 8.): ad eius indolem magis adhuc declarandam, nunc de utroque pauca monenda ſunt, antequam ad ſpecies illius et varias diviſiones progrediar. Scilicet *ſubiectum* cognitionis, quo nomine hic nihil aliud intelligitur, quam illud ens, quod cognitione gaudet, eſt mens, et quidem, ſecundum hactenus propoſita, potiſſimum humana. Quia vero, partim ex ratione, partim ex revelatione divina, conſtat, dari adhuc alia entia, intellectu ac voluntate praedita, eoque menti noſtrae ſimilia (§. 1.) nempe DEVM et angelos; quae et ipſa *mentes* in latiori ſignificatione, ſeu *intelligentiae a*), et uſitatiori vocabulo *ſpiritus*, appellari ſolent: hinc recte iam et ſatis convenienter cognitionis ſubiectum generatim ſtatuimus *entia intelligentia*; ſive ſpiritus, mentesque adeo, ſive humanas, ſive divinam, et angelorum. Quid? quod nec bruta, quae vocantur, animantia omni prorſus cognitione deſtituta cenſeri debent: cum non ſolum experientia contrarium ſatis teſtetur: quis enim dubitet, noſſe v. g. canem, quando vapulat? ſed et ipſae ſacrae et diviniores litterae brutis cognitionem diſerte tribuant, IESAI. *I*, 3. Quamquam haec brutorum cognitio humana, et multo magis divina, aliorumque ſpirituum, nimium quanto inferior ſit, et ſolis fere ſenſionibus ac recordationibus (§. 3. 5.) abſolvi videatur.

a) Ita ſcilicet, et in graeco ſermone, notante SVICERO, in *Lexico*, non angeli ſolum dicuntur νόες, *mentes*; ſed ipſe etiam Deus vocatur ἀκήρατος νοῦς, *pura et intemerata mens:* quod nimirum ab omni corporis commercio et contagione ſeiunctus ſit. *Intelligentiarum* vero nomen in ſcholis Ariſtotelicorum maxime frequens eſt, utpote

pote quos, variis illis, quas ſtatuebant, ſphaeris coeleſtibus movendis, certas quasdam intelligentias affixiſſe, vel potius affinxiſſe, conſtat.

§. XI.

Obiectum cognitionis generale.

Obiectum cognitionis, de quo iam (§. 8.) dictum, unt illa omnia, quorum cognitio datur, ſive, uti generaliſ-mo nomine vulgo dici ſolent, *cognoſcibilia*: quorum innu-erae quidem dantur ſpecies, immo myriades. Neque ta-en omnino tam late patet, quam ipſarum perceptionum, c ſpeciatim cogitationum, obiecta: quippe quae (per n. 3. §. 9.) ad ea quoque extenduntur, quae nunquam exiſtunt, uaeque ob id ipſum, quod non niſi merae cogitationes ſint, ulgato nomine, *entia rationis* audiunt. At vero cognitionis, uae ſemper aliquid ab ipſa perceptione, vel re, vel ratio-e, diſtinctum requirit (§. 8. n. 2.), obiectum, proprie t accurate loquendo, eſſe nequeunt, niſi exiſtentia, et qui-em vel in praeſens, vel in praeterito, aut in futurum: verbo, *ctualia*, quae nonnullis dicuntur, et poſſibilibus tantum ut impoſſibilibus opponuntur. Quamvis enim non raro et alia cognoſcere aut noſſe dicamur, quae nullibi et nunquam xiſtunt, aut extitura ſunt: id tamen, partim improprie et abuſive it; partim et praecipue quidem, non tam reſpectu ipſius ei, quae tunc menti repraeſentatur, quam quatenus illa ab liis quoque, vel nobis ipſis, iam antea *actu* repraeſentata uit, aut iam repraeſentanda proponitur.

Sic, ut unico exemplo, eoque, ut puto, valde perſpicuo, rem illuſtrem; repraeſentare mihi utique poſſum *purgatorium* illud, quod in eccleſia Romana ſtatuitur, quodque inter rationis entia merito refertur: adeoque cognitione purgatorii gaudere dicor videorque. At enimvero, re accurate penſitata, manifeſtum eſt, me non tam ipſum purgatorium noſſe, quam doctrinam Pontificiorum de purgatorio, quae utique *actuale* quid eſt: cum illis non per fictionem aut calumniam a Theologis noſtratibus tribuatur, ſed ab ipſis ore et calamo ſatis aperte et acriter defendatur. Eodem modo ſe res habet cum *monadibus* illis, quas novi, Leibnizianis, et *harmonia*, quae dicitur, *praeſtabilita*.

§. XII.

§. XII.

Eiusdem ſumma genera. Actualia porro, quorum cognitio datur (§. 11.), cum et ipſa multifaria et infinita ſint; generatim tamen ad duo recte referri poſſunt genera: res nimirum, et rerum relationes. *Subſtantia quid?* *Rerum* nomine hic tam *ſubſtantias*, ſive entia, quae ſeorſim, nec in alio, exiſtunt, certe exiſtere poſſunt, qualia e. g. ſunt DEVS, mens, corpus noſtrum vel aliud, coeleſte aut terreſtre, intelligo; *Quid accidens ſive modus?* quam *accidentia* ſive *modos*, quae non niſi in alio ente exiſtunt, nec poſſunt exiſtere, ut e. g. figura, motus, cogitationes, eruditio, ac virtus. Per *re- Quid relationes? lationes* vero, varios illos, qui menti ſubinde praeſentes ſiſtuntur, reſpectus ſeu habitudines, cum ſubſtantiarum et modorum inter ſe, tum modorum ad ſubſtantias et contra, tum denique ipſarum relationum; vel, ut clarius dicam, illa omnia, quae, non niſi poſt comparationem duorum aut plurium inter ſe, de rebus cogitamus, illisque tribuimus: quorſum, praeter alia plurima, et ipſam, de qua agimus, cognitionem (§. 8.), etiam *poſſibilitas* et *impoſſibilitas*, ut quae ſemper relationem rei, quam cogitamus, ad exiſtentiam infert, itemque *privationes*, quae dicuntur, et *negationes*, pertinent. *a*) Non plura autem, nec pauciora, generatim dari cognitionis obiecta, quam modo commemorata, ex eo facile demonſtratur, quod omnis perceptio, adeoque et cognitio (§. cit.), vel paſſiva ſit, vel activa; et haec porro, vel ſine plurium comparatione, vel cum comparatione coniuncta (§. 2. 3.). Vt adeo obiectum cognitionis in genere non rectius exprimere queamus, quam per *res, et earum varias relationes:* prout etiam ab Excell. Dom. Praeſide factum in illa definitione, quae ad §. 7. in ſcholio fuit annotata.

a) Hinc denuo patet, quo ſenſu, quave ratione, etiam non exiſtentia, adeoque et poſſibilia tantum vel impoſſibilia, noſſe vel cognoſcere dicamur. Nimirum non aliter, quam in *ſenſu*, uti dicitur, *reduplicativo*,

cativo, ſive quatenus non exiſtunt, et poſſibilia aut impoſſibilia ſunt. Sic e. g. proprie loquendo, non cognoſco montem aureum, aut plures mundos ab hoc noſtro diverſos, nec mundi aeternitatem: attamen novi, quod haec poſſibilia vel impoſſibilia ſint. Et ſic in ceteris.

§. XIII.

Reliquum eſt, ut varias et praecipuas, quae apud philo- *De variis*
ophos, aliosque doctores, paſſim occurrunt, cognitionis *cognitionis*
iviſiones exponam, et quidem, quam fieri poteſt breviſſi- *diviſionibus:*
ne, ſine exemplis, et absque mentione auctorum, ſolis fere efinitionibus contentus. Et primum quidem, ratione *ſubiecti*,
ognitio dividitur in *divinam*, qua nimirum DEVS infinita *1) ratione*
ia ſcientia omnes res, creatas pariter ac increatas, praeteri- *ſubiecti.*
et praeſentia, futura et futuribilia, ubique locorum, uno ctu, cognoſcit atque intuetur: unde haec cognitio, vocaulo ſatis trito, *omniſcientia* dici ſolet; et *humanam*, de qua obis iam ſermo eſt, cuiusque triplex genus paulo poſt explicare onſtitui. Addi tamen, ſecundum antea (§. 10.) dicta, deent, cognitio reliquorum ſpirituum, nempe *angelorum*; emque *animalium brutorum*.

§. XIV.

Quod 2) attinet ad *obiectum* (§. 11.), cognitio variis *2) ratione*
totidem fere dividi poteſt modis, quot ipſius obiecti ſeu *obiecti.*
ognoſcibilium dantur genera et claſſes. *a*) Atque adeo,) praeter diſcrimen (§. 12.) iam indicatum, huc etiam ectat: quando *β*) nonnulli cognitionem tripartitam faunt, nempe *rerum*, et *vocum*, ac *notionum*: qua quidem diviſione *rei* vocabulum paulo aliter, quam in illa priori, mitur, et generatim ea omnia notare debet, quae non ſunt erae voces, aut notiones tantum; itemque *γ*) diviſio in ognitionem *univerſalium*, qua nimirum ea menti repraeentantur, quae pluribus rebus communia ſunt, et inde abrahendo formantur, aut alio modo formata ad res viciſſim ccommodantur (conf. ab init. §. 8. dicta); et *ſingularium*

C ſive

ſive *individuorum*, quae unam tantum rem, eamque omni mode determinatam, menti praeſentem exhibet: cuiusmodi praeter innumera alia, eſt cognitio ſanctiſſimi SERVATORI noſtri, et Mediatoris inter DEVM et homines, Θεανθρώπου 1. *Tim. II*, 5. Denique δ) ea, quae cognoſcimus, aut tali ſunt, quae ſcire tantum atque contemplari, non autem efficere poſſumus, ſaltem vi cognitionis, quam de illis habemus uno verbo: *ſcienda*, vel, ut in Theologia dicuntur, *credenda*: e haec cognitio dicitur *theoretica*, ſive *ſpeculativa* aut *contemplativa*; quae proinde ſolum naturam, affectiones, et cauſſas rerum, reſpicit et circa illas verſatur: aut ita ſunt comparata, ut illa no ſolum noſſe, ſed et agere, et in noſtrum aliorumque uſum effectui dare poſſimus ac debeamus; verbo: *agenda*, quorum cognitio *practica* ſive *activa* audit, *b*) et generatim in *instrumentalem*, *moralem*, atque *artificialem*, diſpeſci poteſt. V alias diviſiones, in *cognitionem poſitivam* et *negativam*, ὅτι et διότι, et ſimiles ad obiectum ſpectantes, iam praeteream.

a) Conferri hic poſſunt, quae de obiectis operationum intellectus, et ratiocinationis, tradunt ROETENBECCIVS, in *Log. V. et N. qu.* 17 - 25; et THOMASIVS, in *Introd. ad philoſ. aulic. Cap. VII*; itemque, in der Einleitung zur Vernunfft-Lehre, *c.* 4.

b) Aliter quidem vulgo et ab Ariſtotelicis explicari ſolet haec diviſio, dum eam a fine cognitionis petitam exiſtimant; quae tamen explicatio falſa, aut certe incommoda, merito iudicatur: cum omnis cognitio, ratione finis, practica ſit, et in uſum noſtrum ac aliorum converti debeat. Id quod pluribus exponit *diſſert.* ROETENB. *de vulgari ſcientiarum diviſione in theoreticas et practicas*, Altorf. 1698. habita.

§. XV.

3) ratione cauſſae et originis.

Pergo potius 3) ad illas diviſiones, quae *cauſſam* atque *modum*, *quo cognitio oritur* et comparatur, reſpiciunt quarum variae quoque commemorari poſſunt. Sic nimirum α) cognitio a Carteſianis potiſſimum diſtinguitur in *connatam*, quae menti humanae a prima eius origine iam impreſſa ſit, cuiusque illuſtre admodum exemplum ipſam divi

Num

Numinis cognitionem afferunt; et *acquiſitam*, quae, poſt
nentis ortum et coniunctionem cum corpore, aliunde de-
num, ipſa partim noſtra opera et ſtudio, accedit: quae diviſio
ero nullo idoneo nititur fundamento: cum nulla utique, ne ipſius
uidem DEI, detur cognitio innata, prout dudum ab aliis, cum
Theologis, tum Philoſophis, demonſtratum eſt, ut nihil ea de re
ic addere ſit neceſſe *a*). Melior veriorque eſt β) illa, qua alii
tuntur, in cognitionem *immediatam*, qua nimirum mens ſe
pſam, ſuasque actiones et paſſiones, percipit, absque medio
ut interventu alius cuiusdam rei; quae et *conſcientia* ſtricto
enſu nonnullis vocatur: et *mediatam*, quando ſcilicet mens,
el ſenſuum ope, vel rationis beneficio, rem cognoſcit; qua-
s cognitio eſt reliquorum omnium, tam in ipſa mente, quam
uae extra eandem exiſtunt aut fiunt, fierive poſſunt aut ne-
ueunt. Nec minus γ) firmo ſtat talo diſcrimen cognitionis
aſſivae ab *activa*, utpote in ipſa experientia et ſenſione in-
erna, omni exceptione maiori, fundatum. (§. 2 et 8. n. 1.)
Taceo δ) diverſitatem cognitionis *vulgaris* et *eruditae*; item-
ue ε) cognitionem *a priori* et *a poſteriori*, in altera Sectione
xplicandas: quemadmodum etiam ad hanc claſſem maxime
ertinet illa diviſio tripertita, quam ſub finem tractationis
um propoſiturus.

a) Vid. quae de hoc argumento in compendio propoſita ſunt in *diſſert. inaugur. de notionibus innatis*, a Io. Ruperto, P. L. C. auctore, moderante itidem Viro Excellent. DOMINO PRAESIDE, 1743. conſcripta et defenſa.

§. XVI.

4) Ratione *formae*, omnes fere illae diviſiones locum *4) ratione formae.*
hic habent, quae alias in doctrina de ideis uſitatae ſunt: quod
eo minus mirandum, cum omnis cognitio, ut iam iterata
vice (§. 7. n. 2. et §. 8.) monuimus, reſpectum ad perceptio-
nem ſive ideas habeat. Dividitur itaque hoc intuitu cogni-
tio α) in *claram*, cuius ope rem ab aliis ſatis diſcernere, et

iterum oblatam ſine difficultate agnoſcere poſſumus; et *obſcuram*, quae non ſufficit ad rem agnoſcendam et ab aliis diſcernendam. β) in *diſtinctam* et *confuſam*: quae diviſio duplicem admittit ſenſum, et vel ita explicari poteſt, ut cum altera illa priore quodammodo coaleſcat, nec niſi in eo differat, quod ibi quidem res et ideae ſingulae et ſeorſum ſpectentur; hic vero duae vel plures inter ſe comparentur: quae explicatio quoque uſui loquendi quam maxime conveniens eſt, utpote quo *clarum et diſtinctum*, *obſcurum et confuſum*, quaſi συνωνυμικῶς coniungi ſolent: vel ita, ut ſubdiviſio potius ſit cognitionis clarae tantum, quo ſenſu *diſtincta* dicitur, quae partes rei, ex quibus conſtat, et plura, quae in ea diſtingui poſſunt, clare exhibet, ſigillatimque menti praeſentia ſiſtit; *confuſa* vero, quae contraria ratione ſe habet. Vnde ſimul patet, diviſionem hoc modo intellectam ad ideas compoſitas tantum ſpectare, nec, quod ab Ill. WOLFIO, eiusque ſectatoribus, factum, ad ſimplices extendi poſſe, quippe in quibus nihil ne mente quidem diſtinguere licet. *a*) γ) In *adaequatam* et *inadaequatam*: quarum illa rem eiusque naturam ita repraeſentat, ut nihil in iſthac cognitione deficiat, nihil abundet; cum e contrario haec vel plura, quam ad rem pertinent, vel pauciora, complectatur: unde nec omnino cognitionis nomine digna eſt (§. 8.). δ) denique huc etiam referri poteſt diviſio cognitionis in *ſymbolicam*, quando res per verba tantum, aut alia ſigna, menti repraeſentatur; et *intuitivam*, quae ipſius rei intuitu abſolvitur. *b*)

a) Vid. quae de hac re, pro more, ſolide accurateque docet Celeberr. FEVERLINVS, in diſſertatione ſupra ad §. 8. laudata; et in *ſpecim. III. obſerv. eclectic. ex controverſiis de Metaphyſica Leibnizio-Wolfiana*, §. 2 et 3.

b) Quod diſcrimen ex inſtituto uberius enucleavit GOLLINGIVS, in peculiari diſſertatione, ſub praeſidio Feuerliniano, Altorf. 1725. propoſita.

§. XVII

§. XVII.

Solet etiam 5) cognitio identidem dividi in *utilem*, *inutilem*, ſive *vanam* aut *ſupervacaneam*, et *noxiam*: quae diviſio, ex ipſis terminis ſatis clara, et per experientiam quotidianam ſatis, proh dolor! comprobata, a *fine*, ſive potius *effectu*, cognitionis eſt deſumta. Neque aliud ſpectant, qui cognitionem, aliam *vivam* et *efficacem* nominant, quae nimirum animum movet, et in ipſis vitae actibus ac negotiis humanis vim ſuam atque ἐνέργειαν demonſtrat, qualis quidem omnis vera cognitio, praeſertim practica, eſſe debet (§. 14. δ); aliam *mortuam* et *otioſam*, quae ſecus ſe habet, et in nuda ſpeculatione aut notitia ſubſiſtens, nullum, neque ad felicitatem, neque ad infelicitatem vitae humanae, affert momentum. *5) ratione finis et effectus.*

Hanc diſtinctionem, ut alia plurima, pulchre explicat S. R. et Celeberr. WALCHIVS, in *Lexico Philoſ. h. v.*

§. XVIII.

Dantur denique 6) et aliae cognitionis diviſiones, ratione variorum, quae illam comitantur, *accidentium*. Ita nimirum α) ſatis uſitate et frequenter cognitio diſpeſcitur in *veram* et *falſam a*); prout ſcilicet cogitationes de rebus formatae illis aut conſentaneae ſunt, aut diſſentaneae: quae vero diviſio nominalis tantum, ſive diſtinctio potius eſt, quam realis atque vera diviſio: cum falſa, quae dicitur, cognitio hoc nomine prorſus indigna ſit (per definit. §. 8.). Vera autem et proprie dicta cognitio β) rectiſſime omnino dividitur in *ſolidam*, quae et idoneis fundamentis nititur, et cum perſpicientia nexus veritatum, habituque, qui inde ſequitur, illas a dubiis et obiectionibus defendendi, coniuncta eſt; et *ſuperficiariam*, quando quis in nuda variarum veritatum notitia acquieſcit, neque genuina ſingularum fundamenta tenens, nec de nexu earundem inter ſe ſollicitus. Tandem γ) et poſtremo inprimis notari meretur duplex illud cognitionis genus, quod alias ipſis etiam veritatibus cognitis tribui ſolet. *6) ratione accidentium et concomitantium.*

Nempe cognitio, alia eſt ac dicitur *certa*, quando ſcilicet rem ita cognoſcimus, ut contrarium illius verum iudicare nequeamus, ſive, ut brevius dici ſolet, quae omnem formidinem oppoſiti excludit; alia *incerta*, ubi formido oppoſiti adhuc locum habet, et contrarium quoque eius, quod cognoſcimus, cogitare licet: et haec quidem iterum in tres abit ſpecies. Etenim, cum omnis cognitio, quamvis incerta, rationibus tamen quibusdam nitatur neceſſe ſit: (alias enim, et ſi nullae prorſus adſint rationes, *incognita* potius res dicenda eſt, quam *incerta*) rationes iſtae, aut mentem ad aſſenſum magis movent, quam ad diſſenſum: et haec cognitio *probabilis* dicitur, ſive *veriſimilis*; aut magis ad hunc, quam illum: quae cognitio *improbabilis* et *falſiſimilis* vocatur; aut denique rationes in utramque partem adſunt, et numero, et pondere aequales: et tunc cognitio *dubia*, ſtricto ſenſu, (in latiore enim ſignificatione dubium idem eſt ac incertum) audit.

a) Spectat huc quodammodo notiſſimus ille PETRI POIRETI *tractatus de triplici eruditione, ſolida, ſuperficiaria, et falſa*, Amſtel. 1692, 8. et poſtea ſaepius alibi quoque, editus.

SECTIO II *SPECIALIS.*

§. XIX.

Tranſitio. ENarrata ſic cognitionis natura in genere, eiusque variis diviſionibus, quantum quidem per inſtituti rationem licebat, curioſe explicatis, nunc ſpeciatim ad illam cognitionis humanae diviſionem evolvendam excutiendamque accedo, cuius gratia hoc, quidquid eſt, laboris et ſcriptionis potiſſimum ſuſcepi: quod quidem eo brevius ac ſtrictim tantum, attamen ſolide, a me fieri poterit, cum fundamenta et principia iudicandi ratiocinandique in priori Sectione iam ſatis, uti ſpero, perſpicue accurateque fuerint poſita.

§. XX.

§. XX.

Dividit nimirum, ut iam in prooemio indicatum, Ill. WOLFIVS, in *Diſcurſu Logicae praeliminari, Cap. I*, omnem, quae in homines cadit, cognitionem in tres partes ſive ſpecies: *hiſtoricam*, *philoſophicam*, et *mathematicam*. Hiſtorica *ipſi appellatur* cognitio *eorum, quae ſunt atque fiunt, ſive in mundo materiali, ſive in ſubſtantiis immaterialibus accidant*, §. 3; philoſophica, *cognitio rationis eorum, quae ſunt vel fiunt*, §. 6; denique mathematica, *cognitio quantitatis rerum*, §. 14. Eundem fere in modum ſingulas iſtas partes deſcripſit V. C. BAVMEISTERVS, *Inſtit. phil. rat.* §. 3. 5. 6: niſi quod adhuc brevius hiſtoricam definiri poſſe exiſtimet *cognitionem factorum*; itemque philoſophicam, *cognitionem cauſſarum*: quod vero nobis minime arridet: cum neque vox *facti*, ex uſu loquendi, idem omnino notet, ac ea quae ſunt vel fiunt; *a*) neque *cauſſae* vocabulum in philoſophia recentiore, praeſertim Wolfiana, *rationi* aequipolleat, ſed arctiorem habeat ſignificationem, prout ipſe Vir doctiſſimus, *Inſt. metaph.* §. 31. *in ſchol.* obſervavit: ut merito hic valeat illud Poetae: *dum brevis eſſe laboro, obſcurus fio*, vel certe ambiguus. Quamquam ipſe Wolfius, quod ad priorem definitionem attinet, eandem brevitatem in ſeq. §§. 7. 8. et alibi paſſim, manifeſte ſectetur.

Cognitio humana triplex ſecundum Wolfium et Baumeiſterum.

a) Facta enim opponi ſolent rebus: et quamvis res conditae omnes certo ſenſu *facta*, i. e. orta et producta, ſint: attamen DEVS, qui tamen aeque eſt ſive exiſtit, factorum nomine comprehendi nullo modo poteſt, nec debet.

§. XXI.

Hiſtoricam porro cognitionem WOLFIVS ſubdiſtinguit in *communem*, ſive *factorum naturae, etiam rationalis, quae patent*; et *arcanam*, nempe *factorum naturae, quae latent*, §. 21. Et illam quidem potiſſimum, ceu infimum humanae cognitionis gradum, §. 22. philoſophicae; utramque vero mathema-

Hiſtoricae cognitionis ſubdiviſio, et ſingularum partium nexus.

thematicae, fundamentum identidem praebere, demonſtrat, §. 10. 18; adeoque cognitionem hiſtoricam philoſophaturo non contemnendam eſſe, ſed potius praemittendam, et conſtanter coniungendam, §. 11: quemadmodum et mathematica cognitio viciſſim in philoſophica magnam utilitatem habeat, illique ſummum omnino certitudinis gradum conciliet, et hinc cum eadem pariter coniugenda ſit, §. 27. 28; ut adeo pulcherrimum et arctiſſimum inter tres iſtas humanae cognitionis partes vigeat connubium: tametſi limites utriusque, hiſtoricae nimirum et mathematicae, in philoſophia recte conſtituendi, et fines quaſi inter hanc illasque ſolicite regendi ſint, §. 35. In quibus omnibus, a Baumeiſtero etiam maximam partem repetitis, nihil ſane occurrit, cui nos non lubentiſſime ſubſcribamus; praeterquam quod hoc unum, pace Virorum eruditiſſimorum, monendum videtur: illum tantopere, nec falſo, iactatum cognitionis mathematicae in philoſophia uſum non eſſe univerſalem; ſed ad cognitionem theoreticam maxime (§. 14. δ.), nec hanc quidem omnem et in genere, ſed tantum quatenus circa res finitas, et earum quantitatem, verſatur, ſpectare: idque per ipſum cognitionis mathematicae fundamentum a Wolfio poſitum §. 13: cum e contrario in practica cognitione, ſaltem inſtrumentali, et praecipue morali, (loc. cit.) utpote quibus cum quantitate nihil aut parum eſt commercii, nullum etiam, vel certe rarius duntaxat, locum habeat. Sed haec iam diutius non moramur.

Monitum de uſu cognitionis mathematicae in philoſophia.

§. XXII.

An omnium rerum cognitio detur philoſophica? Negatur.

Illud quoque ὡς ἐν παρόδῳ intactum relinquere, et ſine nota dimittere non poſſum, quod BAVMEISTERVS quidem, *a*) §. 11. docet, cognitionis philoſophicae obiectum eſſe res omnes in univerſum, vel, ut §. 17. loquitur, poſſibile eſſe philoſophari de omnibus rebus, ne quidem theologicis et

et veritatibus revelatis, ipſisque adeo myſteriis fidei, exceptis: in quo valde omnino diſſentio, et plures mecum diſſentire credo. Equidem tritiſſimum illud, at ſaepe ſenſu carens, certe ſatis obſcurum et ambiguum, *per ſe*, addidit Vir doctiſſimus, eoque indicare voluit, ex parte rerum ſaltem nihil obſtare cognitioni earum philoſophicae, cum omnes utique ſua non deſtituantur ratione, quae proin etiam cognoſci queat: et licet inde nondum ſequatur, quod homines quoque huius cognitionis ſint capaces; ſufficere tamen, quod DEVS hac cognitione gaudeat: ſicut etiam diſerte monet in *ſchol. ∫. cit.* At enim, quod pace iterum V. C. dictum ſit, meminiſſe debebat id, quod ipſe §. 2. monuerat, cognitionem philoſophicam *humanae cognitionis* eſſe ſpeciem, adeoque extra mentem humanam, et in abſtracto, nec dari, nec concipi debere. DEVM autem *philoſophum* vocare, et infinitam eius rerum cognitionem ſive omniſcientiam (∫. 13.) *philoſophiae* nomine inſignire, ἀκυρολεγίαν, ne quid durius dicam, ſapit, in philoſopho minime ferendam: ſive primum horum nominum auctorem, eiusque intentionem *b*), ſive loquendi uſum *c*), ſive tandem ipſam rem et cognitionem philoſophicam *d*), ſpectare velis. Vt taceam, id quod etiam experientia ſatis teſtatur, hanc doctrinam *de poſſibilitate philoſophandi de omnibus rebus*, pro communi, qua mortalium genus, proh dolor! infectum eſt, labe animique pravitate, variis abuſibus et exorbitationibus anſam praebere, et ad faſtum quodammodo incitare, a quo tamen iſta philoſophiae notio, ex mente Ill. Wolfii, §. 49, potius revocare debet.

a) Ipſe enim WOLFIVS, in *diſcurſu* illo *praeliminari*, huic placito, ſaltem diſertis verbis, minime patrocinatur. Et, quamvis etiam poſſibilem eſſe doceat philoſophiam Iuris, Medicinae, quarumcunque artium, ∫. 39: Theologiae tamen, et veritatum revelatarum, ne verbulo quidem mentionem iniicit.

b) Etenim Pythagoras, prout notiſſimum eſt, his noviter effictis nominibus vel ideo uſus eſt, certe uti videri voluit, ut ſe et ſtudium ſuum ac cognitionem a DEO, eiusque σοφία ſive ſumma ſapientia, diſcerneret. Vid. quae de origine vocis *philoſophiae*, cum grammatica

matica

matica, tum hiſtorica, dicta ſunt in *poſit. philoſ. de philoſophia in genere*, ſupra ad §. 7. citatis, *n. II -- X.*

c) Hic enim philoſophiam inter partes eruditionis humanae numerat. Ecquis unquam, niſi vel praeiudicatas foveat opiniones, vel oratorio more loquatur, philoſophiam extra philoſophos, id eſt, homines, quaerit?

d) Nimirum, prouti mox oſtendetur, ad philoſophiae notionem accurate exprimendam non ſufficit cognitio rationis rerum ſufficientis; ſed opus etiam eſt, ut haec cognitio per ratiocinationem fuerit acquiſita, quod in DEVM non cadit, docente ipſo BAVMEISTERO, *Inſt. Metaph.* §. 817.

§. XXIII.

Quaenam iure vel iniuria deſiderentur in illa diviſione Wolfiana.

Enimvero nunc ipſa diviſio tripartita (§. 20.) paucis eſt expendenda, et, quid in illa iure deſiderari poſſe videatur, indicandum. Non illud quidem iam urgere volo, novam eſſe hanc diviſionem, et a Cel. WOLFIO primum, quod ſciam, ſuppeditatam *a*): hoc enim utique praeiudicium redoleret, et vel odium, vel certe faſtidium, placitorum ſummi huius Viri, rationi aeque contraria, et philoſopho theologoque indigna, atque novitatis amor, aut ſectae ſtudium, quae in Praefatione vituperavi. Quin potius, ſiquidem vera et bona eſſet, eam, ſicut alia Philoſophi incomparabilis placita, ultro et ambabus, quod dicitur, manibus eſſem amplexurus. Multo minus reprehendere audeo, illam cognitionis diverſitatem ad homines tantum vulgo relatam, quam alii tam late patere exiſtimant, ut iure optimo omni ſpirituum generi communis eſſe ſtatuatur: id quod, tantum abeſt, ut unquam admittere aut cuiquam largiri queam, ut contra vel rectiſſime, reique pariter ac nominibus admodum convenienter, egiſſe iudicem excellentiſſimum diviſionis Auctorem, quod eam ad cognitionem humanam reſtrinxerit, non vero omnes promiſcue ſpiritus attingere voluerit *b*). Longe alia tamen utique ſunt, et duo quidem potiſſimum, quae, pace tanti Viri, monere licebit: quorum alterum *explicationem* diviſionis memoratae, alterum *veritatem ac bonitatem* eiusdem, concernit: et de his iam porro breviter eſt agendum.

a) Nemp

a) Nempe tripertita diviſio: duo enim priora membra, et diviſio cognitionis in *hiſtoricam*, ſive *vulgarem* et *communem*, ac *philoſophicam*, omnino etiam ante Wolfium in ſcholis et ſcriptis philoſophorum, aliorumque auctorum, iam uſitata fuere. Vid. e. g. IO. FLENDERVS, in *Phoſphoro philoſophico*, *ſeu Logica Claubergiana contracta illuſtrata*, *Cap. I.* §. 1. *not. g.*

b) DEVS enim etiam eſt ſpiritus, et quidem omnium perfectiſſimus ac infinitus (§. 10.). Sicuti vero iam (§. antec.) monui, cognitionem philoſophicam DEO ſatis incommode ac perperam tribui: ita multo minus hiſtorica et vulgaris eidem convenire putanda eſt: cum non ſolum uſus vocum repugnet; ſed etiam ipſa notio cognitionis hiſtoricae, ſtatim evolvenda, qua nimirum NB. in *nuda* rerum cognitione, absque rationibus, et illa quidem ſenſibus acquiſita, conſiſtit: quorum neutrum de DEO, ſine imperfectione, cogitare vel ſtatuere licet. Quod argumentum, equidem non video, an, non modo a tirone, ſed etiam veterano, metaphyſices optime gnaro, tam facile dilui et everti queat.

§. XXIV.

Quod ad prius attinet, triplex illud cognitionis humaae genus, et inprimis diſcrimen hiſtoricae cognitionis a hiloſophica, non accurate, neque ipſi menti Celeberr. Auctoris prorſus convenienter, per definitiones videntur exreſſa; neque etiam ſatis patet, quo maxime fundamento iſta iviſio nitatur: quod tamen in omni diviſione praecipue reuiritur, ſi de bonitate illius vel ipſi iudicare, vel aliis eanem probare ac perſuadere velimus (per princ. Log.). Equiem primo non immerito ab obiecto (§. 11.) deſumta videi poſſit, quod in hiſtorica cognitione ſint *res et facta* (ita nim omnino brevius dicere licet §. 20. *a*); in philoſophia, *rationes rerum et factorum*; in mathematica demum *erum*, ſcilicet finitarum (§. 22.), *quantitas*. Verum poteſt amen diviſio eodem iure ſic quoque intelligi, ut unum atue idem ſit trium iſtarum partium obiectum, nempe *res vel acta*, ſed diverſo modo cognita: illic videlicet, *absque auſſis et ratione ſufficiente*; iſthic, *cum ratione*; hic vero, *ſeundum quantitatem*: ubi ſane non tam obiectum, quam modum atque formam cognitionis, reſpicit, atque adeo ad llas potius diviſiones pertinet, quae §. 16, quam quae §. 14. *Cur expoſitio diviſionis non ſit accurata? Ratio prima.*

recenſentur. Et haec quidem explicatio poſterior, niſi fallor, menti ipſius Wolfii magis videtur conveniens: ut, praeter alia, colligere licet ex verbis §. 17, in quo differentiam cognitionis mathematicae a philoſophica et hiſtorica evincere nititur, quamvis irrito, ut ſequentia oſtendent, conatu. Vtcunque eſt, illud certe hinc patet, definitionem cognitionis hiſtoricae non eſſe accuratam, iuvari tamen facile corrigique poſſe adiectione unius alteriusve voculae, ut diſcrimen illius a philoſophica clarius eluceſcat: ſi nimirum dicatur *cognitio rerum et factorum nuda*, vel *absque ratione*; haec vero, *cognitio rerum et factorum cum cauſſis et ratione ſufficiente.*

Philoſophica cognitio non ſemper includit, aut ſupponit, hiſtoricam.

Ex quo porro perſpicuum fit, minus recte dici, cognitionem philoſophicam ſemper ſub ſe comprehendere hiſtoricam, cui quippe illa potius opponitur; immo ne quidem hanc ſemper et ubique praecedere philoſophicam, aut ab illa neceſſario ſupponi, *a*) uti quidem BAVMEISTERO viſum, in demonſtr. §. 9.

a) Scilicet quoad unam et eandem rem cognitam. Alio ſenſu enim cognitio philoſophica omnino ſupponit hiſtoricam: quatenus nempe omnis cognitio humana a ſenſione et experientia incipit, nec prius de rebus philoſophari licet, quam variarum rerum cognitionem ſaltem hiſtoricam et vulgarem nobis comparaverimus. Exemplo rem illuſtrare libet, eoque ex philoſophia Wolfiana petito. Sic nimirum Wolfius, aeque ac Leibnizius, ſaltem ex ipſorum perſuaſione, (vera enim et proprie dicta cognitio hic locum non habet §. 11. ſchol.) cognitione gaudet philoſophica harmoniae praeſtabilitae: aſt in illo quidem praeceſſit, certe praecedere potuit, cognitio eiusdem hiſtorica; hic vero, tanquam primus illius inventor, non niſi ratiocinando, i. e. philoſophice, eam cognovit, quod tamen fieri non potuiſſet, niſi unionem mentis cum corpore, aliaque plurima, per experientiam ante habuiſſet cognita et perſpecta.

§. XXV.

Ratio altera.

Sed hoc quidem leve fortaſſis videbitur monitum. Supereſt alius defectus, paulo maioris momenti: quod videlicet diviſio minus recte, ſive ab obiecto, ſive a modo cognitionis, (§. 24.) tantum deſumta ſit, quae tamen potius, vel certe ſimul, ad originem et medium cognoſcendi reſpicere

Media cognoſcendi quot et quaenam ſint?

re debebat, ipſo etiam Wolfio non refragante. Nimirum
10, vel, ſi mavis, tria in univerſum eſſe omnis veritatis co-
oſcendae media, *ſenſus*, et *conſcientiam* ſeu *reflexionem*, quae
o communi *experientiae* nomine comprehendi ſolent, ac
nique *rationem* ſive ratiocinandi facultatem, notius eſt cer-
usque, quam ut probatione indigeat. (conf. §. 15. β dicta)
m vero, quae priori modo, nempe per experientiam, acqui-
tur cognitio, illa ipſa nimirum eſt, quae Wolfio *hiſtorica*,
iis *vulgaris* et *communis*, itemque *cognitio a poſteriori*, au-
t: prout ſtatim ex §. 1. ubi fundamentum cognitionis
ſtoricae proponitur, itemque §. 12. ubi hanc cognitionem
perientia fundari repetit, manifeſtiſſime elucet. Vt me-
to mirer, non in eadem definitione acquieviſſe Virum Il-
ſtrem, quam §. 2. iam dederat, ubi eam, quam dein §. 3.
ſcribit, cognitionem hiſtoricam vocavit *notitiam ſenſu et*
tentione ad nosmet ipſos acquiſitam. Similiter ergo et phi-
ſophica cognitio non alia eſt, aut eſſe poteſt, quam quae per
tionem acquiritur, et alias *cognitio a priori*, et a nonnul-
s *erudita*, appellatur. Etſi vero BAVMEISTERVS hanc ipſam
ognitionis hiſtoricae et philoſophicae, reſpectu originis, di-
erſitatem peculiaribus theorematis demonſtrare ſategit, §. 7
: 13: id tamen non omnino congruens videtur: cum neque
mnis eorum, quae ſunt vel fiunt, cognitio, praeſertim ita
mpliciter dicta et ἄνευ προςθήκης (§. 24.), a ſolis ſenſibus
: conſcientia oriatur; nec cauſſae rerum et rationes omnes
: ſingulae tantum per ratiocinationem cognoſcantur: id quod
cile exemplis probare, et contra demonſtrationes V. C.
ferere liceret, niſi chartae, quod ſupereſt, ſpatium ſatis an-
uſtum obſtaret. Quin potius, cum in hoc primarium, ſi
on unicum, diſcrimen utriusque cognitionis conſiſtat; id
ſum etiam in definitionibus vel ſolum exprimere, vel certe
eliquis adiungere praeſtitiſſet, et illam quidem ita deſcribe-
e, quod ſit *nuda rerum et factorum cognitio*, *eaque ſenſuum*

et

et experientiae ope acquiſita ; philoſophicam vero, quod ſit *cognitio rerum et cauſſarum ex ratione profecta.*

§. XXVI.

Notatur ipſa diviſio ut inadaequata: Haec, quae de expoſitione diviſionis fuerunt monita, viam ſimul aperiunt ad alterum momentum, et ad ipſam illius bonitatem paucis diiudicandam. Ex Logicis conſtat, duo eſſe palmaria bonae diviſionis requiſita : unum, reſpectu *diviſi;* quod adaequata eſſe debeat, i. e. nec plus, nec minus continere, quam in diviſo reperitur : alterum, reſpectu *membrorum dividentium*, quae ſibi repugnare debent, nec unum iam ſub altero comprehendi. Vid. e. g. ipſe BAVMEISTERVS, *Inſt. phil. rat. §.* 184. Vtrique huic regulae adverſari diviſionem Wolfianam, facile demonſtrari poteſt. *Quia* 1) *anguſtior eſt diviſo.* Neque enim 1) omnes cognitionis humanae ſpecies complectitur, adeoque anguſtior eſt diviſo, et ſic *inadaequata.* Vt de cognitione *theologica et revelata* nihil iam dicam, quae, ex uſu loquendi, ab hiſtorica aeque ac philoſophica et mathematica, et recte quidem, diſtinguitur: ſane cognitio *relationum*, quae tamen alterum obiectorum cognitionis genus conſtituunt (§. 12.), etſi non omnium, (ipſa enim quantitas revera non niſi relatio eſt) at certe *poſſibilitatis* et *impoſſibilitatis*, itemque *negationum*, de quibus ibidem dictum, ſub hac diviſione minime continetur: quippe cuius membra ſolummodo circa ea, quae ſunt vel fiunt, rerumque quantitatem, verſantur (§. 20.); a quibus vero ea, quae non ſunt ac fiunt, fierive poſſunt aut nequeunt, toto coelo diſtare, unusquisque, etiam me non monente, intelligit.

§. XXVII.

2) *membra non habet ex omni parte oppoſita.* Non magis 2) et cum altera regula conſentit illa diviſio tripertita: cum neque membra habeat ex omni parte oppoſita. Licet enim cognitio *hiſtorica* a *philoſophica* omnino ſatis diverſa ſit, immo, ſecundum antea (§. 24. 25.) monita, eidem exactiſſime opponatur: *mathematica* tamen et

cogni-

ognitio quantitatis, ſive obiectum, eiusque cognoſcendi modum, ſpectes (§. 24), non eſt, niſi cognitio alicuius, quod eſt aut fit, vel cum, vel ſine ratione; ſive ad originem reſpicere velis (§. 25.), itidem non niſi vel per ſenſus, vel rationis vi ac beneficio, comparatur, compararive poteſt: adeoque quovis modo, nunc ad *hiſtoricam*, nunc ad *philoſophicam*, referri poteſt ac debet. Et quamvis Cel. WOLFIVS, §. 17. bene ſane et veriſſime docuerit, *aliud eſſe noſſe factum, aliud perſpicere rationem facti, aliud denique determinare quantitatem rerum*: hoc tamen ad diſcrimen cognitionis mathematicae a reliquis vindicandum neutiquam ſufficit: cum membra bonae diviſionis non tantum inter ſe diverſa eſſe debeant, vel, uti ſtylo Logicorum dicuntur, *disparata*, ſed *oppoſita*. Adhaec, ſi *quantitatis rerum* cognitio peculiarem ſpeciem efficere debeat; cur non et *qualitatum* varia et multiplex cognitio a cognitione rerum et cauſſarum ſive rationum ſecernitur? Vt adeo novo argumento hinc pateat, diviſionem non ſatis eſſe adaequatam.

Duo haec, quae §. 26 et 27. continentur, monita, ex obſervationibus Excellent. DOM. PRAESIDIS, ſua quoque iam fecit, publiceque propoſuit, Clariſſ. M. Io. Guil. Schaubertus, in *Parte priore meditat. ad Logicam ſpectantium, num.* 1.

§. XXVIII.

Oſtenſa ſic et exanimata tripartitae illius diviſionis a Wolfio traditae, partim inſufficientia, partim abundantia; nihil iam reſtat, quam ut tribus ſolum, quod dicitur, verbis, aliam diviſionem trimembrem, quam in prioris locum ſubſtituere in exordio pollicitus ſum, quamque ad originem cognitionis ſpectare, ſub finem §. 15. iam indicavi, proponam. Scilicet in hoc negotio, et in explicanda diverſa cognitionis origine, non ſolum ad *media cognoſcendi* (§.25.) reſpiciendum eſt; ſed etiam ſimul ad *fundamenta* ſive *principia*: quorum itidem duo, vel, ſi mavis, tria in univerſum dantur: *res*, et earum *ideae*, ac denique *doctrina*, ſive *inſtitutio*,

Proponitur alia diviſio cognitionis humanae tripartita.

Principia cognoſcendi quot et quaenam?

ſtitutio, vel, ut in Theologia dicitur, *revelatio*, eaque vel divina, vel humana. His rite perpenſis, triplex omnino, ratione originis, ſtatuendum eſt cognitionis genus: unum, quando ipſas *res praeſentes* per *ſenſus* aut *conſcientiam* cognoſcimus; alterum, quo ex *rerum ideis* alia hactenus incognita per *ratiocinationem* colligimus et comprehendimus; tertium, quando ex *inſtitutione* vel *revelatione*, primum quidem *ſenſu*, vel externo, vel interno, poſtea vero etiam interdum *ratiocinando*, cognitionem acquirimus Duo illa priora, communi nomine *cognitionis primitivae* inſignire; ſigillatim vero, illam quidem *cognitionem intuitivam*, hanc *ratiocinativam* vel *idealem*; tertiam denique et poſtremam *derivativam* aut *communicatam*, niſi fallor, ſatis convenienter appellare licebit.

Singularum definitio ſpecierum

Earum nomina.

§. XXIX.

Epilogus.

Animus quidem erat, hanc ipſam quoque diviſionem paulo uberius explicare atque illuſtrare, et cum aliis diviſionibus ſupra (§. 13 - 18.) enarratis, comparare, eandemque etiam ad ſingulas ſcientias et partes eruditionis, Theologiam, Iurisprudentiam, Medicinam, Philoſophiam, Hiſtoriam, etc. applicare. Sed, quoniam modum praeſcriptum iam implevit, immo transgreſſa eſt, haec qualiscunque exercitatio: filum hic abrumpendum eſt, eaque, quae ſuperſunt, in aliud tempus reſervanda. Fortaſſis etiam ipſe Excellentiſſ. DOMINUS PRAESES, cui pro fideli inſtitutione, operaque mihi in praeſens navata, decentes ago gratias, defectum ſupplebit, et reliqua alia occaſione cum orbe litterato communicabit. DEO autem immortali, qui ſolus omnicognoſcentia gaudet, pro infinitis beneficiis, et viribus ad hunc laborem benigne conceſſis, ſit

LAVS HONOR ET GLORIA IN AETERNVM.

PRAESE

PRAESES

D. IOH. ALBERTVS SPISIVS, P. P.

NOBILISSIMO DOCTISSIMOQVE

DN. AVCTORI RESPONDENTI SVO LINDNERO

S. P. D.

PErquam laudabile eſt inſtitutum, quo cives Tui, in Academiis degentes, tenentur, ut, biennio exacto, ſpecimen ſtudiorum et diligentiae, vel manu exaratum, vel typis expreſſum, Patronis atque Evergetis ſuis exhibere et transmittere debeant. Huic legi et mori TV *quoque*, Cariſſime LINDNERE, *obſecuturus, meo quidem ſuaſu monituque, argumentum Tibi tractandum ſumſiſti, pro rerum et Auctorum, contra quos diſputas, dignitate et amplitudine, ſatis utique grave, aſt viribus tamen Tuis neutiquam ſuperius; idque etiam nunc, meo ſub moderamine, publice, et, quod ſpero, laeto ſucceſſu, defendere aggrederis. Equidem haud diffiteor, me in corrigendo hoc Tuo ſpecimine varia hinc inde de meo addidiſſe, idque ad mentem meam placitaque, quae proponere Tibi viſum fuit, melius clariusque et accuratius exprimenda ſubinde conformaſſe. Id tamen omnibus, quorum intereſt haec ſcire, ex vero et fide optima teſtari poſſum, Te diſſertationem, ſecundum ideam ac diſpoſitionem, quam Tibi ſuppeditavi, a capite usque ad calcem elaboratam mihi obtuliſſe, ne illis quidem exceptis, quae chartae huic opellae deſtinatae anguſtia tandem addere vetuit. Gratulor ergo Tibi hoc, quod nunc edis, induſtriae et profectuum documentum: gratulor etiam, et multo quidem magis, bonam mentem et indolem, et inſignem illum diſcendi ardorem, quem mihi pariter in ſcholis Logicis et diſputatoriis, atque aliis Doctoribus Tuis, attenta et aſſidua ſcholarum noſtrarum frequentatione abunde probaſti: DEVM precatus immortalem, ut gratia ſua Tibi porro adſit, neque ſolum haec bona perpetua praeſtet, ſed et Patronos conſervet ac conciliet, quorum favore adiutus, et vitae academicae curriculum ex voto feliciterque abſolvere poſſis, et praemia tandem virtutis ac diligentiae uberrima iucundiſſimaque conſequaris. Vale.*

Monſieur,

LEs fruits, que produit ordinairement la diligence, ne reſtent gueres long temps en tenebres, et quoiqu' ils ſemblent quelque fois être enſevelis, un jour vient qui les met dans leur plus grand luſtre. Ce periode eſt arrivé aujourd' hui, que Vous nous montrez ce que Vous avez recueilli de Voſtre induſtrie. L' honneur et les applaudiſſements Vous accompagnent partout, et tous ceux qui Vous ont veu combattre donnent à Votre merite ce qui lui eſt deu. Je Vous aſſure, mon cher Ami, que j' y prends toute la part poſſible, et que je me rejouis avec les autres de la victoire que Vous venez de remporter. Vous n' avez qu' à ſuivre la noble route que Vous avez priſe pour atteindre le but que Vous Vous êtes propoſé dans Vos études. Vous ſerez par là utile au Public en faiſant Votre fortune, Vous comblerez de joye Vos chers Parents et ajouterez à l' eſtime qu' ont pour Vos belles qualités tous ceux qui Vous connoiſſent, et particulierement moi qui ſuis

Monſieur

Votre très-humble

et obeiſſant Serviteur,

C. S.

Cognitio

Ognitio, LINDNERE, *doces*, *humana quotuplex*,
Aptius et quo ſit concipienda modo.
rto operam ordiris magnam, *ſed laude feracem.*
Cognitio non heic intuitiva *iuvat*;
uam ratiociniis *formas*, *iunxiſſe videris*
Derivativae: *Laudat opella* Virum.
uid moror? Applaudunt reliqui: *ſed rauca Camoena*
Tangere vix laudes audet, AMICE, TVAS.
rba precor bona: Vivito, Vivito LINDNERIANA
MVSA; celebrator laude ſubinde nova!

Officii cauſa, aeque ac POLITISSIMO et EGREGIE DOCTO
DOMINO AVTORI RESPONDENTI
mentis ſuae obſervantiam ut exhibeat teſtatam, levia iſta inſerit
GOD. MICHAHELLES. Opp.

Sts möglich, daß DU ſchon auf den Catheder ſteigeſt?
Jſts möglich, daß DU ſchon des Fleißes Früchte zeigeſt?
Was man von DEJNEM Witz und Fleiß geprophezeyt;
ommt heunte mir zur Luſt zu ſeiner Würcklichkeit.

Dem Wohl-Edlen Herrn Reſpondenten gratuliret zu dem wohl abgelegten Specimine
Johann Michael Friderich Lochner,
der Rechten Einer. Oppon.

MEin Freund! daß DU DJR Mühe gabeſt,
Die Wiſſenſchafften zu verſteh'n,
äſt dieſe Probe deutlich ſeh'n.
Nun daß DU auch ein Zeugniß habeſt,
Wie ſehr DEJN Ruhm auch mich erfreut,
Der DJR durch DJCH ſelbſt angedeiht;
So ſoll, wirds meinem Wünſchen glücken,
Der Himmel DJR nur Wohlſeyn ſchicken.

Als ein Zeichen ſeiner aufrichtigen Freundſchafft, wollte dieſes wenige dem Wohl-Edlen und Wohlgelehrten Herrn Verfaſſer dieſer gelehrten Abhandlung beyſezen
Joachim Philipp Georg Panzer, aus Sultzbach.
Stud. Phil. et Theol. Opp.

C'eſt

C'eſt veritablement connoitre la ſcience,
Que d' ainſi terminer le plus cruel combat
De la diviſion de notre connoiſſance.
Même la Philoſophie, *mon cher*, vous donnera,
Comme vous le meritez, ſes applaudiſſemens.
Et moi, je vous preſente auſſi mes agrémens.

Puisque perſonne n' en doute, que ce ſoit la marque la plus vraie d' une amitié ſincere, que de montrer ſa joie ſans le teint fardé, à cauſe du ſavoir des Amis, dont nous ſavons la fidelité: ces lignes vous apprendront ſans peine, que je ſuis le plus parfaitement qu' il eſt poſſible

Monſieur

mon très cheri Frere

Votre

très fidele Ami

HERMANN SPERL

du Palatinat Superieur,

Etudiant en Philoſophie et Theologie.